

Frágreiðing frá lögmanni 1987:

Uttanlandsskuldin ikki vaksin í ár

Studningurin til fiskivinnuna skal minka so liðandi

Á ólavssøku í fjór helt eg, at ein ávis broyting betra vegin hómaðist í búskapargongdini í Føroyum, men at stóðan var so viðbreikin, at batanir kundu verða fokrnr, bleiv ikki ein sterkari stýring sett í verk.

Gingdi er nakað longri á hesi leið, um vit ikki enn eiga øll tvey amboð, sum nýtast skulu í slíkari stýring. Nakrar lógávur eru eftir at fremja, og nakrir lógarkarmar eftir at útfylla.

Tað, sum gjørt er, hevur kortini munað, og rovdinarnar at styrkja umsitingarligu orkuna á hesum øki bera á rétta bórðið, og vil serliga mogleikin til eina og hvørja tíð at útvega sakkona metan um búskaparlig viðurskifti gagna samfelagnum í framtíðini.

Tiltøk samgongunnar saman við víðráki í samskiftinum við utheimin hava skapt ávís linking í búskaparliga virkseminum, men eisini óheppin veiðugongd á Føroyaleiðunum hevur ávirkað hetta, og tað kunnu vit harmast um.

Búskaparliga virksemin tókst vera komið í heddina seinna hálvár 1986, sum gongdin í lónar- og skattatolnum sýnir.

T. d. eru lönutjálgingarnar fyrra hálvár 1987 einar 90 mill. kr., minni enn seinna hálvár 1986, men tó 40 mill. kr. størri enn fyrra hálvár 1986, og hetta hóast eitt hitt longesta verkfall, vit hava havt í mong ár.

Ávirkanin av minkandi veiðuni við Føroyar og lakara virkseminum á flakavirkjunum sæst aftur í øllum portum av landinum, og kenst hetta óheppin, har annað virksemin ikki hevur verið ov stórt, men sum heild er ikki talan um afturgongd, men heldur at vøksturin, sum verið hevur, er stæðgaur á.

Tað eru tó enn øki í landinum, har iløguvirksemin, serliga byggivirksemin, er óvanliga stórt, har ein javnari gongd hevði verið meira heppin fyri samfelagsbúskapin, serliga í mun til okkara uttanlandsskuld.

Gongdin í hesum nøgv umrødda tætti í okkara búskapi — uttanlandsskuldin — er annars nøgv óðrvisi, enn mett var í 1984, har roknað var við 5-6 milliardum í uttanlandsskuld við árslok 1987.

Í dag framrokna hagfrøðingar skuldina til 3.750 milliónir kr. við ársenda, og merkir hetta, at nærur ongin vøkstur verður í hesi skuld í 1987, og tað er sum kunnugt ikki tí, at vit eru givnar at fremja iløgur í skip, tí bert í 1987 verða hesar umleið 1 milliard krónur.

Ein serlig orsök er fyri, at skipaløgurarnar í 1987 ikki tóga uttanlandsskuldina munandi uppfeir, og er tað óvanliga stóri skipaútlutningurin, sum stóðst av, at farmafloin ikki greiddi at svara skyldum sinum uttanlands.

Skal koma aftur til henda spurning, og her bert greiða frá, hvussu tvangssolurnar av 8 farmaskipum ávirka gjaldsjavnatol okkara.

Í síni tíð høvdu tvey 8 skipini, sum farin eru úr flotanum eitt iløguvirði uppá umleið 685 mió. kr., men verða í útlutninginum skrásett við einum soluvirði uppá 379 mió. kr. Skuldin til utland, sum hevur verið bundin til hesar iløgur, var við árslok 1986 umleið 608 mió. kr. Raksturinn hevur givið hall, so nú riggað verður av, skal staðfestast eitt tap uppá út móti 300 mió. kr., harav í fyrstu sýftu einar 150 mió. kr. til feroingar, og 148 mió. kr. til útlendingar.

Á gjaldsjavnanum verða 527 mió. kr. skrásettar sum inntøkur, 379 mió. kr. fyri sølu av skipunum, og tap útlendinga 148 mió. kr. sum inntøkuflyting. Fyri at fáa enda á skuldini mugu feroyskir veðhavarar flyta 81 mió. kr. til teir útlendsku kreditorarnar. Bruttouttanlandsskuldin minkar við hesum umleið 608 mió. kr.

Tá skipini ikki sigla meir undir feroyskum flaggi, verða á gjaldsjavnanum mistar einar 107 mió. kr. í inntøkum fyri farmasigling og spardar 47 mió. kr. í keypi uttanlands, netto verða mistar 60 mió. kr., harav 27 mió. kr. í hýrum. Hin vegin verða so eisini spardar um 50 mió. kr. í rentuútreiðslum til útlendsku kreditorar.

Tær 27 mió. kr. í hýrum frá teim farmaskipunum, sum nú eru farin úr flotanum (minni enn 1% av samlaðum lönnum og 18% av lönnum frá sjóflutningi) eru kortini ikki vórðnar burturi í tjóðarroknskapi okkara, tí hesi fólkini ganga sjálvandi ikki fyri einki nú, men vinna helst hitt sama í øðrum arbeiði.

Útlutningur okkara — skip frátald — er heldur størri fyrra hálvár 1987 enn somu tíð í 1986, tó at nøgdin eru fálnar við næstan 23.000 tonsunum til 70.000 tons.

Selt er fyri 867 mió. kr. móitvegis 860 í fjór.

Idnaðarfiskavörur eru minkaðar í nøgd við 20.000 tonsunum, og her eru prisirnir eisini fálnir 20-30% í meðal.

Útlutningurin av fiskalaki er minkaður við 3.800 tonsunum, saltfiskurin við 1300 tonsunum og rækjurnar við 800 tonsunum. Hin vegin er øking við 2.500 tonsunum í útlutninginum av aldam laks og silur.

Prisgongdin hevur annars verið, at alifiskur eins og idnaðarfiskur hevur havt stórt prisfall, frysta flakið ein lítlan vøkstur við 1%, meðan saltfiskurin er vaksin 21% í virði.

Haldast má, at nakað verður vunnið inn aftur í nøgdunum seinna hálvár, soleiðis at fiskaútlutningurin sum heild verður eini 4.000 tons minni enn í 1986, og at prisirnir stórt sæð halda sær í mun til fyrra hálvár. Um so verður, fer útlutningsvirðið — áðrenn skip eru tald við — at verða um einar 2.150 mió. kr. Men tá er tað ein treyt, at dollarin ikki fellur meira í virði.

Verkfall hevur leingi verið á hagfrøðisstovuni í Keypmannahavn, og eru tí ongi innflutningstøl tøk fyri 1987, hesi mugu tí metast meira umvegis.

Tollinntøkur landskassans svara til heldur minni nøgd enn í 1986, um samansetingin millum høgt og lágt skattaðar vorur er hin sama. Samstundis eru 25% fleiri persónbilar skrásettir fyrra hálvár í ár, og persónbilar eru ein høgt skattað vora. t. v. s. at so mikið minni tollur kemur frá lægri skattaðum vorum.

Hin vegin tóir vøksturin í bilinnflutningi ikki uppá, at vøksturin í samlaðum virksemin er stæðgaur á. Sostatt má innflutningurin av vorum til framleiðslu og iløguvirksemin verða vikandi heldur enn vaksandi.

Oljuprisurin er enn í 1987 lægri enn í 1986, so eisini har verður nakað spart.

Fyri tó ikki at verða ov bjartskygdur, verður innflutningurin — áðrenn skip — í 1987 mettur til tað sama sum í fjór, nevniliga 2.500 mió. kr.

Handilsjavnin — tá skip eru frátald — batnar eftir hesum at døma munandi í 1987.

Hesir triggir tættir í lýsingini av búskapi okkara í innflutningi, útlutningi og tí serliga farmaskipaútlutningi viga ógvuliga nøgv. Men onnur týðandi fyrbrigdi eru, sum kunnu ávirka gongdina munandi. Summi av hesum komi eg aftur til, men fyrirbils niðurstøðan av tí, sum nú er vitað, kann varisliga setast upp soleiðis:

Vit fáa eina spakuligari gongd í vøkstri í tokari bruttotjóðarinntøku. Eina spakuligari gongd í vøkstri í uttanlandsskuld. Eina spakuliga minking í lutfalli millum tóka bruttotjóðarinntøku og uttanlandsskuld og vónandi ein liðandi vøkstur í produktivari framleiðslu frá teim stóru iløgum, framdar eru í fiskiskip.

T. d. er lutfallið millum uttanlandsskuld og tóka bruttotjóðarinntøku við árslok 1987 mett at bliva 0,56; t. v. s. at uttanlandsskuldin fellur til 56% av bruttotjóðarinntøkuni. Hetta kundi lættliga ligið um 75-80%, var skuldin framhaldandi vaksin sum frá 1981 til 1985, men sigast skal, at rentuiskoyti úr Noregi og flytingar í samband við farmaskipini muna serliga nøgv í 1987, tí kann talið lættliga hekkja aftur í 1988.

Talið er kortini alt ov høgt. Kann endurtaka, at 30-35% er nøgv hósikilgari málsetningar.

Peningastreymurin til hin opna feroyska kapitalmarknaðin er framvegis ov stórir, og virksemin hjá bankunum og figgarstovnum, kommunum og tí almenna enn ov litið samskipað.

Landsbankin, sum vónandi fer at virka í heyst, kann mogleiga í 1988 fáa fatur í henda enda, so hesi viðurskifti betri sam-

svara okkara veruliga tørv.

Skatta- og avskrivningarlogirnar — samtyktar í 1985, '86 og '87 — hava avmarkað spekulatiónsvinningar, har eingin verulig framleiðsla liggur aftanfryi. Ístaðin verður nú spekulatiónin bend yvir í jarða- og aðra fastogn, sum er óskattað, og fer ein partur av kapitalinnflutninginum til hesi øki, har stór frivirði finnast. Hetta fyrbrigdi nýðir ein í umfordeilingpolitikkinum at fremja nakrar nýskipanir viðvíkjandi samfelags og sosialari «service», sum alt annað líka, heldur áttu at biða nakað, tí meðan biðað verður, er vandi fyri, at allur ágóðin verður bundin inn á hesi øki, har hann kemur at liggja í ov fáum hondum.

Prisvøksturin — sum verið hevur í hesum samfelag, men kortini ikki er skrásettur — kemur eisini sum frálíður at dyrka byggilendi og húsaprisir, og kemur hetta til gera tað truplari at seta búgv. Annars hevur inflatiónin í 1986 verið negativ ($\approx 2\%$) og er higartil í 1987 mett so lág sum $+1\%$. Hetta hevur verið fyrminur fyri lónarfólkið, sum hevur havt eina hægri realtímalon, men sum sagt kemur nakað av hesum teim ungu aftur um brekku, tá ið tvey seta búgv um nøkur ár.

Ein álvarssamur skeivleiki í okkara búskaparviðurskiftum er, at tað so væl lónar seg at læna pening til spekulatión í skattaskipanini. Tað var væl ongantíð meiningin, at tað skuldi verða ein góð forrætning at læna pening til uppsparing.

Tað hevur verið torført at viðgjørt hetta mál politiskt sakliga, tí so nógvir rópa um brandskattin av rentum og uppsparing. Tað hevur tað ongantíð verið talan um. Men allir partar høvdu havt fyrminur av eini regulering her, ikki minst samfelagið og tvey, sum hava brúk fyri at byggja.

Um ein ávis upphædd — rimlig í mun til inflatión — av rentuáðøða kom undir lagaligu skattgivingina, og restin kom undir hægri skatt, og hin vegin tær veruligu rentuútreiðslurnar til húsa-bygging kundu verið frádrignar við ávisari upphædd ta einu ferðina, tó nýðist at byggja, meðan rentur av forbrúklánum og vanligu spekulatiónslánum — undantikið vinnuligum lánum — ikki komu undir skipanina, hevði tú eina samfelagsgagnligari skipan enn hesa, vit nú nýta. Hetta vildi eisini trýst rentuútreið longri niður, tí bankarnir sjálvsagt vildu roynt at lagt innláns-rentuna so nær markinum fyri lága rentuskattin sum gjørligt. Alt vinnuliv og øll sethúsabygging vildu havt stórar fyrminur av hesum. Skipanin, vit nú hava, blæsir mánaðarjavna og ársjavna bankanna upp, uttan at uppsparing er aftanfryi, og tað kann bert í longdini bera í sær, at øll skipanin tekur seg sjálva av døgum.

Spell, um hetta seinasta skal henda, áðrenn stóðan er búgvin til politiska viðgerð.